

Я.І. Глущенко, к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ГІРНИЧОДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ З УРАХУВАННЯМ СВІТОВОГО ТРЕНДУ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Метою написання наукової статті є оцінювання економічного розвитку підприємств гірничодобувної промисловості в умовах формування економіки знань. На підставі аналізу даних Державної служби статистики України встановлено, що гірничодобувні підприємства займають більше 3% від загальної кількості промислових підприємств. Подальший аналіз засвідчив, що з 2013 р. спостерігається стійка тенденція переважання частки прибуткових гірничодобувних підприємств. Використовуючи дані World Bank визначено темпоральний аспект експорту і імпорту продукції гірничодобувних підприємств, проведено порівняльний аналіз загальносвітових тенденцій експорту й імпорту руд і металів і високотехнологічної продукції. Встановлено, що за обсягами експорту руд і металів Україна перевищує значення загальносвітового показника. Аналіз світових тенденцій показав, що експортерами руд і металів переважно є країни з низьким рівнем інноваційності економіки, тоді, як серед імпортерів зустрічаються країни з розвинутою економікою і економікою, що розвивається.

Ключові слова: гірничодобувні підприємства, економічний розвиток, експорт, імпорт, високотехнологічна продукція

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Інтенсифікація процесів глобального виробництва у постіндустріальному суспільстві характеризується поглибленням залежності економічного розвитку суб'єктів господарювання від використання ними наукових знань. Кінець ХХ – початок ХХІ сторіч характеризується створенням і функціонуванням нової моделі економіки – економіки знань, в якій фундаментом розвитку економік країн стають не природні ресурси, а наукові знання. У фундаментальних дослідженнях українських науковців відзначається, що вітчизняна гірничодобувна промисловість характеризується відсталістю технологічного оснащення, підприємства досліджуваної галузі використовують застарілі технології та методи видобутку корисних копалин [1, с. 251]. Без активного впровадження наукових розробок у діяльність гірничодобувних підприємств у найближчому майбутньому не можливо забезпечити конкурентоспроможність їх продукції на світовому ринку. Враховуючи, з одного боку, специфічність гірничодобувної промисловості, що пов'язана з її основним видом готової продукції – добутими природними

ресурсами (металевими рудами, вугіллям, природного газу, нафти і т.д.), а з другого, потребу в адаптації до світових тенденцій розвитку економіки знань, питання економічного розвитку досліджуваної галузі набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналізу стану та проблемам економічного розвитку гірничодобувних підприємств присвячені дослідження і публікації українських вчених, а саме таких, як: Булеєва І.П., Брюховецької Н.Ю. [1], Ковальчука В.А., Короткого В.Ю. [2], Півняка Г.Г. [3], Слюсаренко К.В. [4], Турили А.А., Ртищева С.А., Короленко О.Б. [5], Шацької З.Я. [6] та ін. Віддаючи належне вагомому внеску вітчизняних науковців, слід зауважити, що проблематика економічного розвитку підприємств гірничодобувної галузі з урахуванням світових тенденцій економіки знань розкрита не повною мірою.

Постановка завдання. Метою написання наукової статті є оцінювання економічного розвитку підприємств гірничодобувної

промисловості в умовах формування економіки знань.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для України гірничодобувна промисловість була і залишається однією із основних галузей економіки. Продукція гірничодобувної промисловості займає вагомую частку в експорті країни, і забезпечує досить значні валютні надходження. Так, у 2017 р. частка експорту руди і концентратів залізних дорівнювала 5,98% від загальної суми товарного експорту України, що складало 37409 тис. тон, або 2588,2 млн дол. Для порівняння обсяг експорту руд і концентратів залізних у 2016 р. склав 39203,3 тис. тон, або 1827,2 млн дол. [7].

Таблиця 1 – Динаміка гірничодобувних підприємств України за 2010-2016 рр.

Показники	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.
Кількість підприємств, од.	1629	1560	1612	1918	1408	1485	1209
Частка гірничодобувних підприємств від загальної кількості промислових, %	3,4	3,3	3,7	3,9	3,3	3,5	3,2

Складено на підставі даних Державної служби статистики України [7]

Позитивним є те, що у підприємств гірничодобувної галузі у період з 2010-2013 роки і у 2016р. фінансовим результатом був прибуток (табл. 2). Збитки спостерігались у 2014 (4764,7млнгрн.) і 2015 роках (21973,8 млн грн.), що не в останню чергу було обумовлено складною політико-економічною ситуацією у країні, значною девальвацією національної валюти, відчуженням частини території, де розташовано досить велика кількість гірничодобувних підприємств (Донецька, Луганська області). В той же час, якщо порівняти частки гірничодобувних підприємств, які отримали прибуток, і ті, що отримали збиток, з 2013 р. спостерігається стійка тенденція переважання перших. Найбільші частки гірничодобувних підприємств, що мали прибуток, були у 2015р. – 61,1% (сума прибутку 16422,8 млн грн.) і у 2016р. – 58,5% (сума прибутку 49253 млн грн.).

Аналізуючи показники економічного розвитку вітчизняних підприємств гірничодобувною галузі, доцільно звернути увагу на обсяг експорту та імпорту продукції

При цьому, підприємства вітчизняної гірничодобувної галузі працюють у складних умовах значної зношеності основних засобів, зростання витрат, недостатності фінансування, низького рівня впровадження інноваційних технологій.

В Україні гірничодобувні підприємства займають більше 3% від загальної кількості промислових підприємств (табл. 1). За даними Державної служби статистики України за період 2010-2016рр. найбільша кількість гірничодобувних підприємств була зареєстрована у 2013 р. – 1918, найменша у 2016 р. – 1209. Починаючи з 2014р. спостерігається тенденція до їх зменшення.

досліджуваної галузі і порівняти їх із світовими тенденціями. За даними World bank за період 2007-2017рр. відсоток експорту руд і металів у експорті товарів України коливався від 5,6 (2007р.) до 8,9% (2014 р). Аналіз світових тенденцій показує, що серед країн, у яких обсяги експорту руд і металів займають значну частину експорту товарів, переважають країни з низьким рівнем інноваційності економіки – Замбія, Перу, Руанда, Зімбабве (рис.1).

Найбільший відсоток експорту руд і металів, як видно з рис. 1, у межах 69,5-85,9% спостерігається у Замбії, від 45,7-58,2% у Перу, у Руанди він коливається від 25,2 до 49,4%, у Зімбабве від 19,9 до 39,4%.

Загальносвітовий показник експорту руд і металів у експорті товарів за досліджуваний період коливався від 4,6 до 5,2%. Україна за показниками експорту руд і металів перевищує значення загальногосвітового показника. В окремі періоди з 2008 по 2014 роки частка руд і металів у експорті товарів нашої країни була вища ніж у Сінгалу, Філіппін, Російської Федерації.

Таблиця 2 – Фінансовий результат гірничодобувних підприємств за 2010-2016 рр.

	Фінансовий результат (сальдо)	Підприємства, які одержали прибуток	Підприємства, які одержали збиток
2010р. % до підсумку	-	47,8	52,2
млн грн.	24265,9	26998,6	2732,7
2011р. % до підсумку	-	50,9	49,1
млн грн.	30260,7	39776,7	9516,0
2012р. % до під сумку	-	49,3	50,7
млн грн.	15698,3	25672,4	9974,1
2013р. % до підсумку		53,7	46,3
млн грн.	15838,1	28035,5	12197,4
2014р. % до під сумку		52,2	47,8
млн грн.	-4764,7	26713,8	31478,5
2015р. % до під сумку	-	61,1	38,9
млн грн.	-21973,8	16422,8	38396,6
2016р. % до під сумку	-	58,5	41,5
млн грн.	23456,0	49253,0	25797,0

Складено на підставі даних Державної служби статистики України [7]

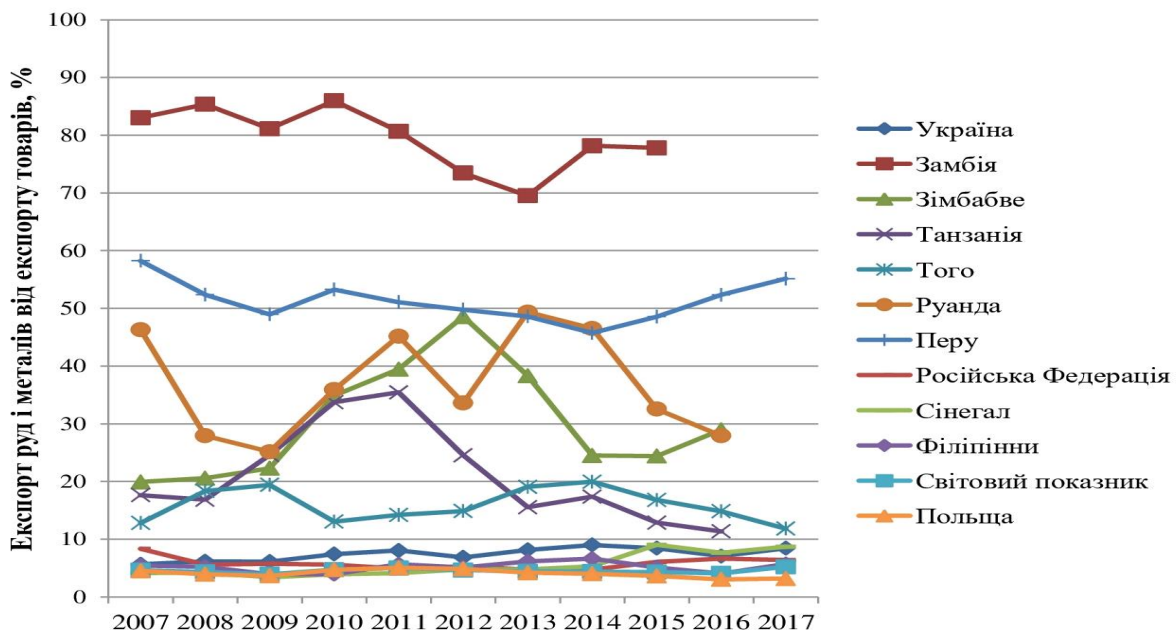
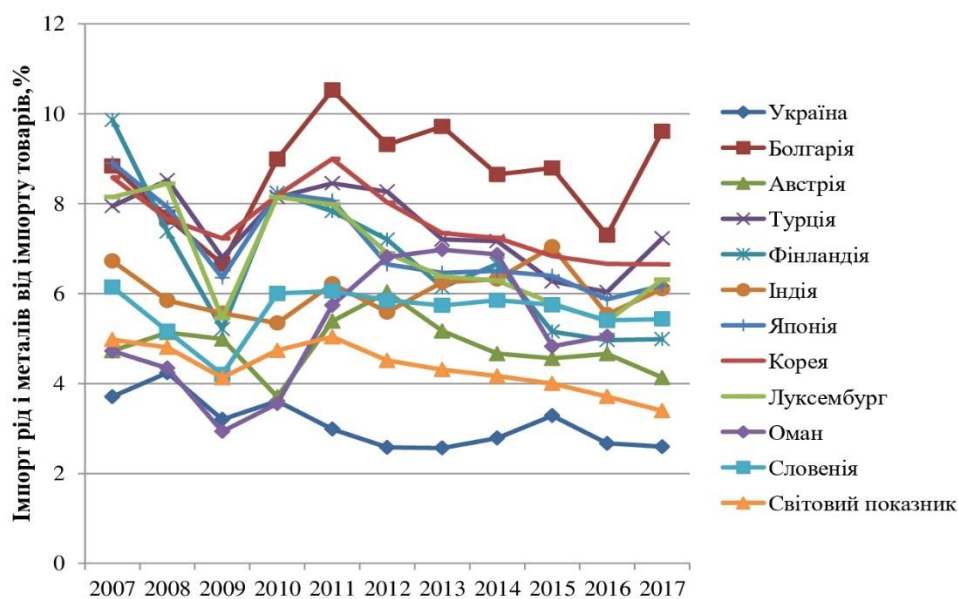

Рисунок 1 – Динаміка експорту руд і металів у експорті товарів у світі за 2007-2017рр.

Побудовано на підставі даних World Bank [8]

Щодо загальносвітового показника імпорту руд і металів у імпорті товарів у досліджуваному періоді спостерігається стійка тенденція до його зниження. Так, якщо у 2007 р. він дорівнював 4,9%, то у 2017 р. вже 3,4% (рис. 2). У порівнянні з показниками експорту інтервал коливань імпорту руд і металів значно менший. Найбільша

частка імпорту руд і металів у імпорті товарів спостерігалась у Болгарії – 6,7% у 2009 р., 10,5% у 2011р. Серед країн, які мають значну частку імпорту руд і металів у імпорті товарів слід також відзначити Турцію, Корею, Японію, Фінляндію (рис. 2).

Рисунок 2 – Динаміка імпорту руд і металів у імпорті товарів у світі за 2007-2017рр.
Побудовано на підставі даних World Bank [9]

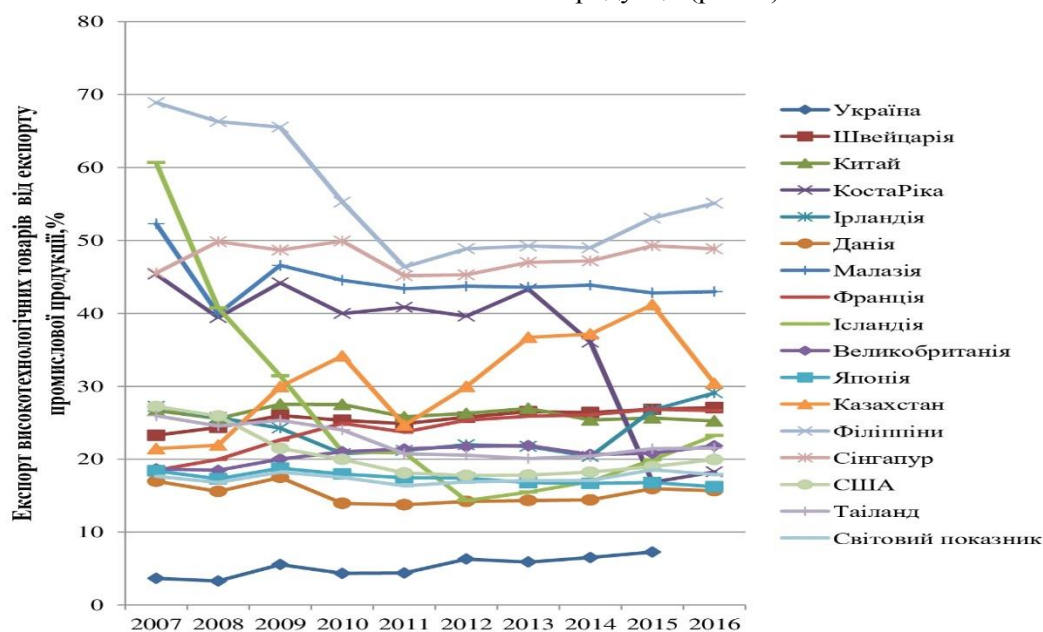
Україна імпортує руд і металів по відношенню до імпорту товарів значно менше, ніж експортує. З 2007 по 2017 роки частка імпорту руд і металів коливались у межах 2,6-4,2% імпорту товарів.

Із діаграми, представленої на рис. 2, видно, що у всіх досліджуваних країн найбільше падіння відсотку імпорту руд і металів у імпорту товарів спостерігалось у 2009 р., що було обумовлено наслідками світової економічної кризи. В Україні,

починаючи з 2010 р. спостерігалась тенденція до зменшення обсягів імпорту руд і металів.

Як видно із наведених діаграм, експортерами руд і металів переважно є країни з низьким рівнем інноваційності економіки, тоді, як серед імпортерів зустрічаються країни з розвинутою економікою і економікою, що розвивається.

Враховуючи тенденції розвитку економіки знань в останні десятиріччя проаналізуємо динаміку експорту високотехнологічної продукції (рис. 3).

Рисунок 3 – Динаміка експорту високотехнологічних товарів у експорті промислової продукції у світі за 2007-2016рр.
Побудовано на підставі даних World Bank [10]

Загальносвітовий показник експорту високотехнологічної продукції за період 2007-2016 роки знаходиться у діапазоні 16,8 – 18,5%. Світовим лідером експорту високотехнологічних товарів є Філіппіни, частка експорту яких коливається від 68,9% до 48,9%. Друге місце посідає Сінгапур. Частка експорту високотехнологічних товарів у експорті промислової продукції цієї країни коливається від 45,2% до 49,8%. На третьому місці – Малайзія, із діапазоном частки експорту високотехнологічної продукції 39,9-52,3%.

Щодо України, то з наведених даних можна зробити висновок про стійку тенденцію зростання частки експорту високотехнологічних товарів у експорті промислової продукції. Якщо у 2007р. частка високотехнологічної продукції дорівнювала 3,7%, то у 2016 р. майже у двічі більше – 7,3%. Але, якщо ми співставимо частку експорту руд і металів і частку експорту

високотехнологічних товарів, то перший показник до 2016р. значно переважав.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, можна стверджувати, продукція вітчизняних гірничодобувних підприємств користується попитом на світових ринках. Досліджувані підприємства мають позитивні фінансові результати діяльності, і частка прибуткових з 2013р. зростає. Але враховуючи світові тенденції останніх десятиріч зростання виробництва і реалізації високотехнологічної продукції, економічний розвиток гірничодобувної галузі у майбутньому може бути забезпечено активним впровадження нових наукомістких технологій, розробкою та реалізацією заходів спрямованих на зменшення рівня витрат у галузі (виробничих, загальнопромислових і збутових).

Список літератури

1. Методи розвитку та забезпечення капіталізації промислових підприємств в умовах інституціональних змін: моногр. /І.П. Булеев, Н.Ю. Брюховецька та ін. К.: НАН України, Інститут економіки промисловості, 2016, 312 с.
2. Ковальчук В.А., Короткий В.Ю. Перспективи та ризики гірничодобувної галузі України в контексті сталого розвитку //БізнесІнформ, 8, 2013, С. 155-160.
3. Пивняк Г. Г. и др. Post mining: технологический аспект решения проблемы // Горный информационно-аналитический бюллетень (научно-технический журнал). 2012. №. 1. С. 20-31.
4. Слюсаренко К. В., Концесвітна Г.С. Сучасний фінансовий стан та тенденції розвитку підприємств гірничодобувної галузі // Економічний аналіз: зб. наук. праць. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013.Том 13. С. 380-388.
5. Турило А.А., Ртищев С.А., Короленко О.Б. Ефективність інноваційного розвитку підприємства / Український журнал прикладної економіки том.1, №2, 2016, С.106-114.
6. Шацька З.Я., Ганзюк Т.Д. Шляхи підвищення ефективності діяльності підприємств гірничодобувної промисловості в сучасних умовах // Причорноморські економічні студії, Вип.10, 2016. С. 158-161.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України, 2017. URL: <http://www.ukrstat.org.ua>. (Дата звернення 13.12.2018).
8. World Bank. Ores and metals export available at: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.MMTL.ZS.UN> (Дата звернення 13.12.2018).
9. World Bank. Ores and metals import available at: <https://data.worldbank.org/indicator/TM.VAL.MMTL.ZS.UN> (Дата звернення 13.12.2018).
10. World Bank. High-technology export available at: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS> (Дата звернення 13.12.2018).

References

1. Buleev, I.P., Bryukhovetska, N.Yu. et al. (2016). Metody rozvytku ta zabezpechennia kapitalizatsii promyslovykh pidpriemstv v umovakh instytutsionalnykh zmin [Methods of development and provision of

capitalization of industrial enterprises in conditions of institutional changes] *Institute of Industrial Economics National Academy of Sciences, Kiev, Ukraine.*

2. Kovalchuk, V. A., Korotkiy, V. Y. (2013), «Prospects and Risks of the Mining Industry in Ukraine in the Context of Sustainable Development», *Businessinform*, no.8, pp.155-160.

3. Pivniak, H. H. and others (2012), «Post mining: tehnologicheskij aspekt reshenija problem», *Gornyj informacionno-analiticheskij bjulleten (nauchno-tehnicheskij zhurnal)*, vol. 1, pp. 20-31.

4. Sliusarenko, K.V., Kontsesvitna, G. S. (2013), «Current financial situation and trends of the mining industry of Ukraine», *Economic analysis*, vol.13, pp.380-388.

5. Turylo, A. A., Rtyshchev, S.A., Korolenko, O.B. (2016), «Effectiveness of enterprise innovative development», *Ukrainian Journal of Applied Economics*, vol. I, no. 2, pp. 105-114.

6. Shatska, Z. Ya., Hansiuk, T. D. (2016), «Ways to improve the efficiency of the enterprises of the mining and mineral industry in modern conditions», *Black Sea Economic Studies*, no.10, pp. 158-161.

7. Ofitsijnyj sajt Derzh avnoi sluzhby statystyky Ukrainy, 2017. URL: <http://www.ukrstat.org.ua>. (Accessed 13 December 2018).

8. World Bank. Ores and metals export available at: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.MMTL.ZS.UN> (Дата звернення 13.12.2018).

9. World Bank. Ores and metals import available at: <https://data.worldbank.org/indicator/TM.VAL.MMTL.ZS.UN> (Дата звернення 13.12.2018).

10. World Bank. High-technology export available at: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS> (Дата звернення 13.12.2018).

Ya.I. Hlushchenko, *PhD of Economics, Associate Professor, Associate Professor of the International Economics Department, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»*

Economic development of mining enterprises in light of world trade economics knowledge

The purpose of the article is to assess the economic development of mining enterprises under the conditions of formation of a knowledge economy. Based on the analysis of data of the State Statistics Service of Ukraine it is established that mining enterprises occupy more than 3% of total number of industrial enterprises. Further analysis has shown that the enterprises have positive financial results and since 2013y there is a steady tendency of predominance of the share of profitable enterprises. Using the data of the World Bank, the temporal aspect of export and import of mining companies' products has been determined, a comparative analysis of global trends in the export and import of ores and metals, and high-tech products has been conducted. It is established that Ukraine in terms of exports of ores and metals exceeds the value of the global index. The results of the analysis show that the exporters of ores and metals are predominantly the countries with a low level of innovation in the economy, while among the importers there are countries with developed economies and developing economies. It is established that the volume of import of ores and metals by Ukraine is less than the global index and the volume of exports. Diagnosing global trends in exports of high-tech goods has made it possible to state that the export of high-tech goods to Ukraine has almost doubled. However, the comparison of the share of exports of ores and metals with the export of high-tech goods indicates the prevalence of the first indicator. It is stated that in the conditions of further growth of production of high-tech products, economic development of mining enterprises can be ensured by the active introduction of new technology-intensive technologies, the development and implementation of measures aimed at reducing the cost of mining enterprises (production, overhead and sales).

Key words: mining enterprise, economic development, export, import, high-tech products

Стаття надійшла до редакції 08.05.2018 р.